

JAKA JEST WARTOŚĆ STAREGO DREWNA?

Posted on 16 sierpnia 2024

Drewniana stolarka okienna, stare, drewniane domy, stodoły i szopy – czy drewno jako budulec ma termin ważności? Czy jego renowacja się opłaca? Jakie znaczenie ma ten materiał dla zrównoważonego rozwoju i klimatu? Dowiedz się, jak na te pytania odpowiadają eksperci.

Zacznijmy od elementu, który wydaje się niezbędny w każdym domu, czyli drzwi. Być może jeszcze bywasz w domach, w których stare, drewniane drzwi skrzypią, ciężko je domknąć z powodu wypaczeń, a farba się łuszczy. W XX wieku zniszczone lub popsute drzwi zaczęły być regularnie wymieniane na nowe – taki zakup jest prostszy, a często też tańszy niż ich naprawa, a jest to rzadka umiejętność, która stała się specjalizacją z zakresu konserwacji drewna. Jednak zabytkowa stolarka drzwiowa to świadectwo sztuki dawnych rzemieślników, element estetycznie spójny z architekturą i wnętrzem. Problem zanikania zabytkowych drzwi porusza Jadwiga Stęchły w artykule [Zabytkowa stolarka drzwiowa. Kilka uwag w związku z problematyką ochrony konserwatorskiej](#), opublikowanym w „Ochronie Zabytków” nr 1/2023. Zresztą drzwi to nie tylko ruchoma przegroda zamykająca wejście do pomieszczenia, całość funkcjonalno-dekoracyjną tworzą otwór drzwiowy, zawiasy, zamki, klamki, kołatki, kłódki, dzwonki, latarenki, wzierniki, wizytowniki czy listowniki ¹.

Proste drzwi, stanowiące główną ozdobę elewacji, wpływające na ład i harmonię wnętrza przestrzennego. Fot. J. Stęchły w: „Ochrona Zabytków” nr 1/2023

Mimo że naprawa starych drzwi wiąże się większym wyzwaniem niż ich wymiana na nowe, autorka tekstu argumentuje za tym pierwszym rozwiązaniem: „Drzwi są dokumentem czasów, w których powstały, świadectwem stosowanych dawniej metod i procesów technologicznych, umiejętności warsztatowych rzemieślników. Są odzwierciedleniem panującego stylu, mody i upodobań ich właścicieli. Drzwi stają się często identyfikatorem miejsca, znakiem, a nawet symbolem. Są nośnikiem wartości historycznych (historyczno-naukowych i historyczno-emocjonalnych) oraz artystycznych. Usunięcie historycznych drzwi powoduje dezintegrację obiektu. Ich wymiana na powtarzające formę – lecz nowe – zapewnia harmonię i ład elewacji, wnętrza, lecz powoduje utratę wartości historycznych. Wymiana starych drzwi na nowe i niedostosowane do zabytku, co spotyka się bardzo często, niszczy pierwotną spójność obiektu, stawia go w rzędzie dzieł niekompletnych, zabytków okaleczonych. Drzwi są bowiem ważnym elementem integralnej całości obiektu zabytkowego, dopełnieniem płaszczyzny elewacji oraz wnętrza, w którym funkcjonują”².

Kolejnym zanikającym elementem historycznej stolarki są okna – jest to proces częściowo analogiczny do wymiany drzwi, jednak często mocniej uzasadniany względami ekonomicznymi. Współczesne okno, oprócz oświetlania pomieszczenia, ma być szczelne, utrzymywać temperaturę w pomieszczeniu i być trwałe. Dawniej było ważnym elementem projektu architektonicznego, a wymiana stolarki okiennej, szczególnie w trakcie remontów zabytkowych budynków sprawia, że „źle potraktowane zabytkowe okna przez całe lata krzykną będą oczodołami okaleczonych elewacji”³.

Jeśli masz wpływ na to, czy drewniane okna wymienić na PCV czy podjąć się ich renowacji, zanim podejmiesz decyzję, sięgnij do materiałów opracowanych przez Narodowy Instytut Dziedzictwa – [Poradnika remontu i konserwacji historycznej stolarki okiennej](#) oraz [serii materiałów wideo](#). W [Poradniku](#), Anna Maria Cymborowska Waluś oraz Natalia Skiepmo rozwiewają wątpliwości natury ekonomicznej związane z pozostawieniem starego okna na swoim miejscu – „Prowadzone za granicą badania jasno wskazują, że

panujące powszechnie – zwłaszcza w naszym kraju – przeświadczenie o niskiej jakości i niemożności konserwacji bądź remontu historycznej stolarki, co uniemożliwia jej współczesne użytkowanie, są nieprawdziwe. Częstokroć podstawowe prace remontowe, których celem jest przywrócenie pełnej sprawności powstałym w procesie wieloletniej ewolucji i dostosowanym do użytego materiału rozwiązaniom konstrukcyjnym danego okna, wystarczą, by zabytkowa stolarka dalej mogła doskonale spełniać swe funkcje. Częstym argumentem przywoływanym przy wymianie starych drewnianych okien jest dążenie do poprawy izolacyjności. Jest to działanie ze wszech miar zrozumiałe, zwłaszcza przy znacznie rosnących kosztach ogrzania budynku. Należy mieć jednak w pamięci, że oprócz posiadania dużych walorów historycznych i estetycznych oryginalna stolarka stanowi przede wszystkim starannie przemyślany element całej struktury budynku, wpływający na zachowanie stabilnych warunków klimatycznych wewnątrz oraz zapewniający właściwą wentylację – wymiana okien może mieć trudne do przewidzenia skutki, a nawet spowodować zagrożenie nie tylko dla budynku, ale też dla zdrowia przebywających w nim osób⁴.

Zakopane, dom Pod Jedlami. Zaprojektowana specjalnie na potrzeby tego konkretnego budynku drewniana stolarka okienna równoważy rozedrgany, koronkowy snycerski detal architektoniczny przeszklonej werandy, składając się na jedyny w swoim rodzaju, niemożliwy do powtórzenia w innym materiale wyraz artystyczny Witkiewiczowskiej willi w stylu zakopiańskim. Fot. NID/N. Skiepmo, 2023

Czy drewniane okna są zatem ekologiczne? Odpowiednio zadbane i konserwowane mogą służyć setki lat. Te działania pozostawiają mniejszy ślad węglowy niż produkcja nowego okna. Współczesne okna z materiałów sztucznych wymagają również specjalnej utylizacji⁵.

Być może dostrzeżesz już wartości estetyczne drewnianej stolarki, ale co z jej wartością historyczną? Za produkcją okien stoją wieki zdobywania wiedzy o materiale i doskonalenia rzemiosła – „*historyczne stolarki wykonywano z nieodżywiczonego drewna bez sęków, pozyskanego ze środka pnia. Drzewo musiało być zdrowe, proste, w pełni dojrzałe, przestrzegano zasady zimowego wyrębu. Materiał do budowy okna był dobierany pod kątem dopasowania do warunków zewnętrznych danej elewacji. W elewacjach północnych, zacienionych i wilgotnych, stosowano drewno o wysokiej zawartości żywicy, natomiast elewacje południowe, eksponowane na słońce, wyposażano w komponenty z drewna o mniejszej zawartości żywicy*”⁶.

Drzwi i okna są niezwykle istotnym składnikiem koncepcji, estetyki i funkcjonalności każdego budynku. Postulujemy przyjrzenie się drewnianej, historycznej stolarce i inicjowanie jej konserwacji. To, co dotyczy małego elementu wykorzystującego drewno jako materiał budowlany, przekłada się również na całe budynki. W Narodowym Instytucie Dziedzictwa, architekturze drewnianej poświęciliśmy wiele publikacji, konferencji i seminariów. Od 2021 roku działa Pracownia Terenowa Centrum Architektury Drewnianej, której jednym z zadań jest edukowanie o wartościach, jakie niesie ze sobą drewno jako budulec.

Na wartość zabytków architektury drewnianej zwraca uwagę [Raport o stanie architektury drewnianej w Polsce](#), wydany przed NID w 2023 roku. Są one tradycyjnym elementem polskiego krajobrazu, współcześnie już w większości wiejskiego, świadectwem regionalnej różnorodności rozwiązań konstrukcyjnych czy dekoracji, wynikiem doskonalenia rzemiosła oraz determinantą stylu życia naszych przodków. Pomimo ich kruchości, skojarzeń z zacofaniem czy XX-wiecznej modernizacji wsi, jest to „*prawdopodobnie jeden z najważniejszych elementów polskiego wkładu w globalną historię architektury*” – zwłaszcza że można doszukać się nadal znaczącej liczby przykładów historycznych budynków drewnianych wpisanych w klasyczne układy przestrzenne, powstałe w różnych okresach historycznych⁷, jak pisze w *Raporcie* Jerzy Szatygin.

Pozostałości zabytkowego wiatraka, niegdyś elementu charakterystycznego polskich wsi i miasteczek, Fot. NID/T. Palacz

Drewno, jako materiał budowlany, swoją popularność w naszym kraju zawdzięcza wysokiej dostępności, stabilności, właściwościom izolacyjnym oraz leczniczym⁸. Wątek ten rozwija Filip Gawliński w [Poradniku opiekuna domu drewnianego](#) – „Drewno iglaste, zwłaszcza sosnowe, jest odporne mechanicznie – dzięki konstrukcji włókien sprawnie przenosi naprężenia i nacisk, a średnia jego twardość w stosunku do elastyczności powoduje, że stanowi najbardziej uniwersalny materiał budowlany. Dobra higroskopijność i termoizolacyjność sosny i modrzewia, grzybobójcze i bakteriobójcze właściwości zawartych w drewnie garbników i żywicy powodują, że wysokiej jakości materiał, o gęstym usłojeniu, wycięty w okresie zimowym, nie potrzebuje żadnych dodatkowych ochronnych środków chemicznych”⁹.

Drewniany dom, Sucha, fot. NID/M.Rymkiewicz

Nie oznacza to jednak, że na drewniany dom nie czyhają zagrożenia – zawilgocenie, szkodniki żerujące na drewnie czy ogień. Na „termin ważności” konstrukcji drewnianej wpływa przede wszystkim wiedza o prawidłowym użytkowaniu budynku. Świetnie zachowane zabytkowe chaty, które oglądamy w skansenach czy wsiach, to wynik nie tylko doboru wysokiej jakości materiału, ale też regularnej „profilaktyki”, której były od zawsze poddawane – „konstrukcja budynków drewnianych w przeszłości była remontowana co 50–70 lat, najczęściej w zakresie wymiany podwalin i zmiany lub przełożenia pokrycia dachowego (w przypadku strzechy co 10–15 lat).

Podłogi parteru winny być przekładane co 10–20 lat z oczyszczeniem lub wymianą legarów”¹⁰. Nasze poradniki, zarówno cytowany wyżej [Poradnik opiekuna domu drewnianego oraz Remont i utrzymanie domu drewnianego: najkrótsza instrukcja obsługi](#), przeprowadzą każdego właściciela czy opiekuna drewnianego domu przez ten proces.